

A pesti árvíz százéves emlékünnepe

Miért haragudott meg Wesselényi Miklós Pest város tanácsára

Szomorú jubileumra készül a főváros: a jövő esztendőben ünnepélyes keretek között üli meg az 1838-as pesti árvíz századik évfordulóját. E fájdalmas megemlékezésen kívül hódol majd a főváros közönsége báró Wesselényi Miklós, az „árvízi hajós” nemes emlékének is. Ő volt a szörnyű katasztrófa legendás hőse, aki életét kockáztatva, csodálatra méltó bátorsággal irányította a mentési munkálatokat és sokezer ember neki köszönhetette az életét. Demokratikus, szabadságszerető megnyilatkozásain és politikai magatartásán kívül, impozánsan szálas alakja is tiszteletet parancsolt Pestvárosának egyik legnépszerűbb mágusa volt, akit csak „a báró”-nak neveztek. A triumvirátus másik két tagja Széchényi István és Károlyi György gróf is nagy tiszteletnek örvendtek, de a legnépszerűbb Wesselényi volt, különösen a szatmármegyei gyűlésen mondott beszéde óta, melyért tudvalevően porbe fogták és fogházra ítélték. Az árvíz egész ideje alatt a lakosság személtárára haláltmegvető bátorsággal véghezvitt cselekedetei regényhőssé avatták. A katasztrófa elmúltával egész Pest ünnepelte és a hála érzéseivel emlegette nevét az a sok ezer ember, kinek ő volt a megmentője. A borzalmas katasztrófa részleteit egyébként Wesselényi izgalmasan érdekes naplójában írja le. Megrázón festi le az árvíz képét és azt a pánikot, melyet a belvárosi templomok félrevert harangjai idéztek elő a lakosság körében, mely teljesen el volt zárva a meneküléstől. „Soha nem értem ennél borzasztóbb estét és éjjelt — mondja Wesselényi — leírni az én tollam és talán senkinek is tolla nem képes”. Hogy minő pusztítást vitt véghez az árvíz, kiderül a hatóságok jelentéséből. Pesten 2281 ház omlott össze és 151 ember vesztette életét. A katasztrófa után következett a nagy probléma, a hajléktalanná és koldussá lett emberek elhelyezése és ellátása. Wesselényi hihetetlen buzgalommal látott hozzá e nehéz feladat megoldásához is. Az „árvízi hajós”, ez a nagyszerű ember, tudvalevően tragikus módon fejezte be életét. Nagy népszerűsége ellenére is a bécsi kormány börtönbe vetette, majd a legnagyobb csapás érte, amikor elvesztette személtárákat. Külföldön bolyongott sokáig és 1850-ben, hazajövet a hajón meghalt, tüdőgyulladásba esett és meghalt.

A sok csalódás közt, mely őt életében érte, legjobban bántotta pesti díszpolgárságának esete. Pestváros választott polgárosa (így hívták ekkor a képviselőtestületet), Staffenberger István városi gyám elnökével Wesselényi Miklós bárót, méltán hivatott érdemeit, 1842 októberében, tehát négy évvel az árvíz után díszpolgárrá, vagy ahogyan akkor nevezték: érdempolgárrá választotta meg. A város „rutgesimnt” urai, de még a tanács élén álló Tölgyessy polgármester is opportunitásból kerülték e választás nyilvánosságra való hozását és a díszpolgári oklevelet egyszerűen elszűnyestették, vagy, ahogy később kiderült, Hess Márton nevű városi szolgá őrizetére bízták. Ez a Hess Márton aztán nyilván megúnta az oklevél őrzését, 1845 áprilisában, vagyis két és fél év múlva néhány sor kíséretében elküldte azt a szilágymegyei Zsibóra Wesselényinek. Pest város tanácsának nemtörődömsége, tapintatlan eljárása és a kézbesítés módja elkeserítette Wesselényit, aki megütközésének és fájdalmának a *Pesti Hírlap* 1845 április 15-iki számában megjelent nyílt levelében ad kifejezést. Köszönetet mond a kitüntetésért, majd pedig maró gúnnyal bírálja a tanács példátlanul gyáva és sértő eljárását, hogy a városi szolgára bízta a díszpolgári oklevél illető kézbesítését. Azzal kezdi a „nyilvános hálát”, hogy legtermészetesebbnek találta volna a köszönőlevelet ahhoz intézni, aki az oklevelet neki megküldötte, azonban, ámbár az előtte teljesen ismeretlen küldő személyét tisztességes hivatalában illően becsüli, mégsem tartotta helyénvalónak, hogy ebben a fontos tárgyban jámbor tanácsadóval levelezzen és halála tolmácsolójának őt válassza. Irhatott volna a nemes tanácsnak, mely az oklevelet adta — folytatja kesergését Wesselényi — de nem az juttatta el hozzá és még értesítést sem küldött neki, amire válaszolhatna. Ezért a leghelyesebbnek tartotta a *Pesti Hírlap* nyilvánossága útján köszönetet mondani Pest város közönségének. Wesselényi, ki akkor már világtalan volt, megható sorokkal fejezi be nyílt levelét. Ismételtelen rámutat arra a fájdalmas érzésre, melyet a városi tanács eljárása neki okozott, mindamellett őszintén ad kifejezést a magyar főváros iránti mélyszéles szeretetének. „Igaz, hogy nagyon szerettem volna ezen becses oklevelet még élő és látó szememmel tisztelve láthatni, szerettem volna Pestet a deli s erőtlen fiatalokból fejlődő s izmosodó Pestet, úgy mint annak polgára

szemlélni, ámde ennek történi nem leve szabad és én a nem látott oklevelet csak kéblemhez szoríthatom s a soha nem látandó Pest haladó virágzásának csak képzelődésemben kísérhetem, azon forró óhajjal, hogy hív és meleg érzetimm-szülte ezen képzelődésemet a valóság még mindig felülmulja. Pest város iránti ragaszkodásom s a töle nyert dicső kijelölésérti forró hálám lelkem mélyében gyökerezik s éppen azért szóval nem, csak tett által lehetne nyilvánítható, de ettől a sors által el lévén zárva, csak sóhaj-kísérte fohászt boosáthatok a mennyek urához, értelmi, erkölcsi s anyagi áldást esdvén töle honunk fővárosára s általa honunkra.

Az utókor hálásabbnak bizonyult. Budapest székesfőváros halála és kegyelete jelenül emléktáblát helyezett el a ferenciek belvárosi templomának falába. Am ekkor sem ment simán a dolog. A székesfőváros még 1892-ben határozta el az emlékmű felállítását és elkészítésével Holló Barnabás szobrászművészt bízta meg. Az emléktábla el is készült, de végleges elhelyezése körül viták támadtak. Holló mesterművét az 1900. évi párizsi világiállításán is bemutatta és ezért ott kitüntetésben is részesült. Végre a ferenciek templomának Kossuth Lajos-utcai része mellett döntöttek az illetékesek. Az ünnepélyes leleplezés 1905 április 9-én volt, az országgyűlés, a kormány, a főváros, Sziágy és Pest vármegyék részvételével. A kormányt Berzeviczy Albert akkori kutszminiszter képviselte, az avató

Megszűnt az öltözködés gondja!

Öt, vagy tíz pengős havi részletre szállítunk budapesti éves lakással bíró úri-családoknak kitűnő divatos férfiöltönyt P 42.—, finomabb kivitelben és minőségben 79.— pengőtől. Férfi felöltők és átmeneti kabátok P 42.—, jobb kivitelben P 74.—től. Nagy választék egész finom férfiöltönyök és kabátokban. Quitt Konfekció raktár, Budapest, VI., Király-utca 32. szám, I. em. Alapítva: 1895.

beszédet Halmos János polgármester mondta. A templom falába illesztett emléktábla Vörösmarty *Az árvízi hajós* című költeményének azt a jelenetét örökíti meg, amikor a hőskü Wesselényi a nőket, aggodt és gyermekteket menti ki a hatalmas árvízből. Szendrey Károly polgármester kezdeményezésére már a közeljövőben megindulnak a várostörténeti jubileum előkészületeinek munkálatai.

Radó Richárd.

Egymillió cédula

Látogatás a lexikon-szerke zónán, aki harminchév óta dolgozik egy munkán

Tudományos műhelyben, egy készülő lexikon szerkesztésében jártunk. A szerkesztő, munkatárs, szerkesztőbizottság egy-maga Szentiványi Gyula dr., a Műemlékek Országos Bizottságának titkára, aki könyvek, iratok, jegyzetek és címszó-cédulák halmozából felpillantva, megelégedett mosollyal jelentette ki:

— Körülbelül készen vagyok. Úgy mondta ezt, mintha tegnap kezdte volna el, amivel ma készen van. P-dig nem is tegnapelőtt kezdte el, annál is régebben: harminchév esztendő előtt.

Harminchév óta dolgozik egyetlen munkán, a Magyar Képzőművészek Lexikonján és talán egyetlen nap se mult el azóta anélkül, hogy ne szaporította volna a lexikon anyagát. Minden szabad idejében ezzel foglalkozott, s amint mondja, büntudattal járt-kelt, ha naponta legalább tizenhat órát nem dolgozott. Harminchév évig hordozta magával egyetlen munkának terhet és örömet, amíg eljutott odáig, hogy körülbelül készen van. Az eredmény egy millió címszó-cédula, amelyből 40.000 cím lesz, 200 nyomtatott íven, vagyis 3200 nagy lexikon-oldalon. A kitartásnak, nyugalomnak, tudományoszeretnek szinte fantasztikus esetét produkálta Szentiványi Gyula dr., aki nem merült el az adatfölgében, hanem most közel négy évtized után kiköt a tengeren és úde közvetlenséggel azt mondja:

— Körülbelül készen vagyok. De beszéljen ő maga, hogy mi az, amivel elkészült.

— Egészen fiatalon, mint vidéki ujságíró, határoztam el, hogy megcsinálom a magyar képzőművészek lexikonját. Éveken át gyűjtöttem az anyagot, amikor a tervben találkoztam Szendrey János dr.-ral, a neves archeológussal, a Magyar Tudományos Akadémia tagjával. Megállapítottuk a tervet, amelyen a mai napig a munka felépült. Tervünk szerint a mű a magyar képzőművészek és iparművészek lexikona Szent István korától napjainkig. Kiterjed a Magyarországon született művészek közül azokra is, akik külföldre szakadtak, valamint a külföldi művészekre, akik Magyarországon dolgoztak, hazai művészetünkkel bármilyen kapcsolatban álltak, vagy magyar vonatkozású műveket alkottak. Magyarországon alatt mindig az idők folyamán fennállott politikai Magyarország egész területét kell érteni, a jelen esetben pedig természetesen Nagymagyarországot.

— A munkaterület tehát ugyancsak nagy volt, de hatalmas arányúvá növelte a lexikon megszerkesztését az a körülmény, hogy az anyaggyűjtés nem csupán az életrajzi adatokra szorítkozott, hanem minden egyes művész lehetőleg teljes bibliográfiájára, amelynek megszerzéséhez képest maga az életrajzi rész szinte csak gyerekkjátéknak tűnik fel. Ennek a bibliográfiának kinyomozása nemcsak művészeti munkák és lapok áttanulmányozására szorítkozott, hanem a soha nem publikált, hatalmas anyag felkutatásán kívül legalább 20.000 kötetet kitevő minden rendű magyar és külföldi irodalmi munka, folyóirat, újság és nyomtatvány feldolgozása révén gyűlt egybe az anyag.

— Ennek az anyagnak terjedelmére nézve csak azt említem meg, hogy legalább egy millióra rúg a sok ezer helyről vett adatokat

tartalmazó cédulák tömege. Ezekből az abc-be rakott cédulákból ma mintegy 40.000 címszó áll rendelkezésemre; vagyis a lexikon 40.000 művész és iparművész nevét tartalmazza. Ebből nagyon jelentékeny szám jut az iparművészetek minden ágának művelőire és ennek keretében is a régi, híres ötvösművészekre. Körülbelül 8000 ötvösművész szerepel és ezek közül talán 1000 azoknak a száma, akik Kassával állottak kapcsolatban. A népművészet területén a lexikon azokra terjed ki, akik többé kevésbé ismert nevet szereztek maguknak.

— A művészekre és iparművészekre vonatkozó iradalom adja meg a munka különös értékét. A művészetek művelőinek az irodalomnak, műgyűjtőknek, műkereskedőknek, gyűjteményeknek tesz rendkívüli szolgálatot és a minimumra egyszerűsíti le a kutatás munkáját a magyar képzőművészet és iparművészet birodalmában Szent István korától máig, annál is inkább, mert a hosszú idő alatt, amíg a lexikon készült, a figyelem az időközi tudományos kutatások, új megállapításokra és értékelésekre is kiterjedt. Ilyen szigorú elvek szerint és mindenre kiterjedő figyelemmel csak évtizedek munkája árán lehetett ezt a munkát elvégezni és teljes egyöntetűséggel csakis úgy, hogy Szendrey János dr. életében vele teljes összhangban, halála után pedig egyedül dolgoztam fel az anyagot. Most már megállapítható, hogy a kényesítő körülmények, amelyek harminc évig kitölték a munka megjelenését, érlelték meg a lexikon értékét.

— Eredetileg három kötetre terveztük Szendrey Jánossal a lexikont, amelynek munkájához 1908-tól éveken át segélyt adott a kultuszminisztérium. 1909-ben elkészültünk az első kötettel, amelyet Riedl Frigyes átvizsgált és elismerő jelentése után a kultuszminisztérium támogatásával 1915-ben meg is jelent a kötet. Ekkor már a világháború fergetegében éltünk és sem a háború alatt, sem a háború után hosszú ideig a további kötetek kiadására gondolni nem is lehetett. Nemcsak a pénz, de még a papír is hiányzott hozzá. Évek teltek el és a minisztérium nem tudott fedezetet találni a kiadásra, s miközben beláttuk, hogy az eltelt hosszú időn nem lehet folytatni az első kötetet, — hiszen időközben annyi minden történt a művészetek világában, — hanem újból kell megszerkeszteni az egész lexikont. A kedvünket ez nem vette el, szakadatlanul folyt az anyaggyűjtés. Szendrey János 1927-ben bekövetkezett haláláig és azóta, tíz éven át napról-napra, megszakítás nélkül dolgozom egymagam.

Igy mondta el Szentiványi Gyula dr., a történetét annak a lexikonnak, amelyen harminchév óta dolgozik, s amely — mint előjáróban olyan vidáman kijelentette — közel áll a befejezéshez.

— Tehát legközelebb megjelenik? — kérdeztük.

— Igen, most már megjelenhetik a közeli időben, körülbelül három év múlva.

— Úgy mondta ezt, mintha a terminus a jövő héten lenne ez a „három év múlva”, amelylyel egyjutt éppen negyven éve lesz annak, amit életéből a munkájára fordított. Csodálatos és megilletődve állottunk szemben a munka misztikus íróasztalánál ezzel a kitarással.

tókat is hasonlóképpen mossuk, töröljük száraza és utána enyhén petróleumozott ruhával dörzsöljük át, hogy a fényét ne veszítse el.

Bőjtös receptek

Lisztbemártott hárcsaszalék.

Szép vastaghúsú hárcsát veszünk. Megtisztítjuk, felvágjuk, a belsejét kiszedjük, jól ki-mossuk és ujnyi szeletekre vágjuk. Legalább egy órával a sütés előtt mindkét oldalán megsózzuk, lecsurgatjuk és paprikával kevert lisztbe mártjuk. Forró, bő vajban szép halványpirosra sütjük. Frissen, forrón, előre melegített talon tálaljuk, apró petrezselymes burgonyával és citromszelével köntve.

Tefolós kecsége.

A megtisztított, kibelezett, jól magmosott kecsagét vágjuk fel két-három ujnyi szeletekre, sózzuk meg enyhén mindkét oldalát. Evőkanálnyi reszelt vöröshagymát forgassunk meg forró vajban, adjunk hozzá kevés apróra vágalt zöldségszelymet, késhegynyi pirost, egy csövespaprikát, késhegynyi törött-borsot, bár szelet hámozott citromot. Tegyük bele a megsózott kecsagét, néhány kanál forró vizet és főzzük kis ideig. Óvatosan keverjük meg, nehogy a hal szétesen, kóstoljuk meg, elég sós-e. Ha a hal jól átfőtt, citromlével savanyítsuk ízlés szerint adunk hozzá né-